

Назва ТВП: Палескі радыяцыйны запаведнік

© Д. Винчевский

Код: BY035

Геаграфічныя каардынаты: 51°38' N 29°54' E

Адміністрацыйная прыналежнасць: Гомельская вобласць: Брагінскі раён, Нараўлянскі раён, Хойніцкі раён

Плошча: 218318 га

Крытэрыі: А1, В2, В3

Нацыянальны прыродаахоўны статус: Палескі дзяржаўны радыяцыйна-экалагічны запаведнік

Міжнародны прыродаахоўны статус: ТВП міжнароднага значэння, утворана ў 2005 годзе. Ключавая батанічная тэрыторыя

Агульнае апісанне:

Межы ТВП супадаюць з межамі Палескага дзяржаўнага радыяцыйна-экалагічнага запаведніка, які знаходзіцца ў так званай «трыццацікіламетровай зоне», утворанай пасля аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі ў 1986 годзе. Вядзенне любой гаспадарчай дзейнасці і знаходжанне людзей на тэрыторыі зоны забаронена.

Прыкладна трэцюю частку тэрыторыі запаведніка займае пойма ракі Прыпяць, для якой характэрны працяглыя веснавыя паводкі. У адкрытай частцы поймы

разам з забалочанымі, паніжанымі ўчасткамі шырока распаўсюджаны сухія лугі, якія па сваёй структуры нагадваюць стэпы. Драўнінная расліннасць прадстаўлена разрэджанымі дубравамі, участкамі старых вербалознікаў, якія часта складаюцца з магутных векавых дрэў, а таксама ўзбярэжжымі лазовымі хмызнякамі, якія на працягу доўгага часу вясной і ў пачатку лета бываюць заліты вадой. Лясы, якія растуць за межамі поймы, мазаічныя і фрагментаваныя. У паніжэннях пераважаюць шырокалісцевыя і хваёва-шырокалістныя насаджэнні, на ўзвышшах і пясчаных дзюнах – сухія хвойнікі. Значную долю складаюць паўторныя асінава-бярозавыя лясы, па найбольш вільготных месцах растуць чорнаалешнікі і лазнякі.

Да аварыі на Чарнобыльскай АЭС большая частка адкрытых тэрыторый уяўляла сабой сельгасугоддзі на месцы асушаных балот. Пасля аварыі для прадухілення пажараў былі перакрыты ўсе магістральныя каналы меліяратыўных аб'ектаў. Гэта прывяло да затаплення і паўторнага забалочвання вялікіх прастораў. Вясной у выніку слабага сцёку талай вады большая частка такіх тэрыторый ператвараецца ў вялікія мелкаводныя вадаёмы са шматлікімі невялікімі астраўкамі і мазаічна размешчанымі курцінамі рагозу і трыснягу. Да сярэдзіны лета яны мялеюць, высыхаюць і густа зарастаюць водна-балотнай расліннасцю. Па краях поймы і вялікіх забалочаных масіваў нярэдка цягнуцца грады пясчаных дзюнаў. Звычайна яны пакрыты сасновымі насаджэннямі, але месцамі захаваліся адкрытыя ўчасткі з незамацаванымі пяскамі. У сувязі са спыненнем сенакашэння і апрацоўкі глебы адбываецца паступовае зарастанне адкрытых пойменных лугоў і былых палёў хмызнякамі. Акрамя таго, у апошнія 10 гадоў на пустэчах і ўчастках былых сельгасугоддзяў, якія не затапляюцца вадой, усё шырэй практыкуюцца пасевы лясных культур.

Асаблівыя біятопы ўтвараюцца на месцы пакінутых вёсак і сельгаскомплексаў. Тут яшчэ захоўваюцца зараснікі здзічэлых культурных раслін і сінантропнага пустазелля, але з кожным годам усё шырэй распаўсюджваюцца абарыгенныя віды дзікіх раслін. Спалучэнне такіх зараснікаў з паўразбуранымі пабудовамі стварае спецыфічныя ўмовы для пражывання звяроў, птушак і іншых жывёл і прыводзіць да фарміравання своеасаблівых фаўністычных комплексаў.

Састаў флоры запаведніка налічвае 1251 від раслін, што складае каля 2/3 відавoga склада раслін Беларусі.

Асноўныя біятопы:

Лясы займаюць каля 51% (110 тыс. гектар). Былыя сельскагаспадарчыя землі

займаюць каля 38% (82 тыс. гектар). Значная частка іх паўторна забалочана. Астатнія 11% - пойма р. Прыпяць з вільготнымі разнатраўнымі лугамі.

Птушкі:

Поўнае спыненне гаспадарчай дзейнасці і адсутнасць фактару неспакою, а таксама паўторнае забалочванне тэрыторый, якія раней былі асушаны, значна палепшылі ўмовы пражывання і прывялі да хуткага павелічэння колькасці шэрагу відаў жывёл, у тым ліку і рэдкіх для Беларусі.

Так, на гнездаванні ў запаведніку з'явіўся вялікі арлец *Aquila clanga* (3-5 пар) – від, які знаходзіцца пад пагрозай глабальнага знікнення. Колькасць чорнага бусла *Ciconia nigra* (каля 30 пар), арла-вужаеда *Circaetus gallicus* (10-15 пар), малага арляца *Aquila pomarina* (20-30 пар), арлана-белахвоста *Haliaeetus albicilla* (10-15 пар), сокала-кабца *Falco subbuteo* (каля 10 пар) і сокала-пустальгі *Falco tinnunculus* (5-10 пар). У апошнія гады з'явілася на гнездаванні барадатая кугакаўка *Strix nebulosa* (5 пар). У пойме Прыпяці на сухіх лугах гняздуецца найбольш шматлікая ў Беларусі групоўка садовай стрынаткі *Emberiza hortulana* – больш за 100 пар, вакол пакінутых населеных пунктаў сустракаецца чарналобы грычун *Lanius minor*, даволі высокая колькасць і вялікага грычуна *Lanius excubitor*. Вельмі высокая колькасць малага пагоніча *Porzana parva* і драча *Crex crex*.

На тэрыторыі запаведніка ўтварылася ўнікальнае для Беларусі месца зімоўкі буйных драпежных птушак – арлана-белахвоста *Haliaeetus albicilla* (каля 100 птушак) і арла-маркута *Aquila chrysaetos* (5-10 птушак). Узнікненне такіх згуртаванняў драпежнікаў абумоўлена наяўнасцю спрыяльнай харчовай базы (асноўнай іх ежай з'яўляюцца рэшткі ахвяр ваўка).

Ранняй вясной на затопленых тэрыторыях збіраюцца вялікія згуртаванні гусей і качак, а ў асобныя гады ўлетку – вялікіх белых чапляў *Egretta alba* і чорных буслоў *Ciconia nigra*.

Іншыя групы жывёл:

Пры адсутнасці антрапагеннага фактару надзвычай узрасла шчыльнасць капытных млекакормячых (дзіка *Sus scrofa*, лася *Alces alces*) і ваўка *Canis lupus*. На тэрыторыі запаведніка стала высокай колькасць і некаторых іншых, больш дробных, драпежных млекакормячых (выдра *Lutra lutra*, янотападобны сабака *Nyctereutes procyonoides*, каменная куніца *Martes foina*). Акрамя таго, тут даволі

вялікая колькасць барсука *Meles meles*, рысі *Felis linx*, арэшнікавай соні *Muscardinus avellanarius* і соні-палчка *Myoxus glis* – відаў, якія занесены ў Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь. У 1995 годзе быў завезены белавежскі зубр *Bison bonasus*. Зараз статак гэтых велічных жывел існуе ў натуральных умовах і перавышае больш за семдзесят асобін.

За апошнія 5-10 гадоў, з-за пацяплення клімату, на гэтай тэрыторыі з'явіліся стэпавыя віды жывел; аса сколія-гігант *Scolia maculata*, павук – паўдневарускі тарантул *Lycosa singoriensis* і іншыя. З боку Украіны ў 2007 годзе перайшлі сюды тры кані Пржавальскага *Equus przewalskii* і якія штогод размнажаюцца і зараз іх статак налічвае 10 асобін.

На тэрыторыі ТВП абітае 54 віда млекакормячых, каля 30 відаў рыб.

Стан рэдкіх відаў птушак:

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2010)	Крытэрыі ТВП
Гусь шэрая <i>Anser anser</i>	гн?	0-1 п	2005-2010	П		
Качка-шылахвостка <i>Anas acuta</i>	гн	5-10 п	2010	П		
Савук-луток <i>Mergus albellus</i>	мг	~ 50 ас	2010	П		
Савук даўганосы <i>Mergus serrator</i>	мг	5 ас	1993	П		
Савук вялікі <i>Mergus merganser</i>	мг	~ 100 ас	2005-2010	П		
Гагач чорнаваллёвы <i>Gavia arctica</i>	мг	~ 100 ас	2009	П		

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2010)	Крытэрыі ТВП
Чапля-бугай <i>Botaurus stellaris</i>	гн	> 100 с	2005-2010	П		В2
Чапля-лазянік <i>Ixobrychus minutus</i>	гн	15-20 п	2005-2010	П		
Чапля-кваква <i>Nycticorax nycticorax</i>	гн?	0-5 п	2007-2010	П		
Чапля вялікая белая <i>Casmerodius albus</i>	гн	10-20 п	2005-2010	П	↔	
Чорны бусел <i>Ciconia nigra</i>	гн	20-30 п	2005-2010	Э	↓	В2
Каршун чорны <i>Milvus migrans</i>	гн?	0-2 п	2005-2010	П	↓	
Арлан-белахвост <i>Haliaeetus albicilla</i>	гн	10-15 п	2005-2010	Д	↑	В2
Арол-вужаед <i>Circaetus gallicus</i>	гн	10-15 п	2005-2010	П	↔	В2
Лунь палявы <i>Circus cyaneus</i>	мг	~ 100 ас	2005-2010	Э		
Малы арлец <i>Aquila pomarina</i>	гн	+	2005-2010	Э	↔	В2

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2010)	Крытэрыі ТВП
Арлец вялікі <i>Aquila clanga</i>	гн	3-5 п	2008-2010	Д	↔	A1
Арол-маркут <i>Aquila chrysaetos</i>	зім	5 ас	2008-2010	П		
Скапа <i>Pandion haliaetus</i>	мг	1-5 ас	2008-2010	П		
Сокал-пустальга <i>Falco tinnunculus</i>	гн	5-10 п	2008-2010	Э	↔	
Сокал-шуленак <i>Falco vespertinus</i>	гн?	0-1 п	2008-2010	П		
Сокал-дрымлюк <i>Falco columbarius</i>	мг	+	2008-2010	П		
Сокал-дрымлюк <i>Falco columbarius</i>	зім	+	2008-2010	П		
Сокал-кабец <i>Falco subbuteo</i>	гн	5-10 п	2008-2010	Д		
Пагоніч малы <i>Porzana parva</i>	гн	~ 1000 п	2008-2010	Э		B3
Драч <i>Crex crex</i>	гн	~ 1000 с	2008-2010	Э	↔	B2

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2010)	Крытэрыі ТВП
Журавель шэры <i>Grus grus</i>	гн	~ 50 п	2008-2010	Э		B2
Кривок <i>Haematopus ostralegus</i>	гн	10-12 п	2010	Д		
Баталён <i>Philomachus riphaeus</i>	мг	3000-5000 ас	2005-2008	Э		
Дубальт <i>Gallinago media</i>	гн	20-30 с	2005-2010	Д		A1
Грыцук вялікі <i>Limosa limosa</i>	гн	5-8 п	2005-2010	Д	↓	
Кулік-селянец <i>Tringa nebularia</i>	мг	> 100 ас	2005-2010	П		
Кулік-паручайнік <i>Tringa stagnatilis</i>	гн?	0-1 п	2007	П		
Кулік-марадунка <i>Xenus cinereus</i>	гн	5-10 п	2007	П	↑	
Чайка малая <i>Hydrocoloeus minutus</i>	мг	~ 100 ас	2005-2010	П		
Чайка шызая <i>Larus canus</i>	гн?	2 п	2007-2010	П		

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2010)	Крытэрыі ТВП
Крычка малая <i>Sternula albifrons</i>	гн	30-70 п	2007-2010	Д	↔	В2
Рыбачка белашчокая <i>Chlidonias hybrida</i>	гн	20-50 п	2008	Д		
Пугач <i>Bubo bubo</i>	гн	10-15 п	2005-2010	Э	↑	В2
Сыч-сіпель <i>Athene noctua</i>	гн	3-5 п	2005-2010	Д		
Кугакаўка барадатая <i>Strix nebulosa</i>	гн	2-5 п	2010	П	↑	
Сава балотная <i>Asio flammeus</i>	гн	5-20 п	2005-2010	Э	↔	
Звычайны зімародак <i>Alcedo atthis</i>	гн	> 50 п	2005-2010	Д	↔	В2
Шчурка-пчалаедка <i>Merops apiaster</i>	гн	> 50 п	2005-2010	Д	↑	
Сіваграк сіні <i>Coracias garrulus</i>	мг	1 ас	2007	П		
Жаўна зялёная <i>Picus viridis</i>	гн	2-5 п	2005-2010	Э		

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2010)	Крытэрыі ТВП
Дзяцел беласпінны <i>Dendrocopos leucotos</i>	гн	> 10 п	2005-2010	Э		
Жаўрук-смяцюх <i>Galerida cristata</i>	гн	1-2 п	2005-2010	Д	↓	
Свірстун палявы <i>Anthus campestris</i>	гн	5-10 п	2005-2010	Э	↓	
Чаротаўка вяртлявая <i>Acrocephalus paludicola</i>	мг	4 с	2007	П		
Валасяніца-белашыйка <i>Ficedula albicollis</i>	гн	> 100 п	2005-2010	Э		
Грычун чарналобы <i>Lanius minor</i>	гн	0-5 п	2005-2010	Э		
Стрынатка садовая <i>Emberiza hortulana</i>	гн	> 100 п	2005-2010	Э		

Іншыя рэдкія і знаходзячыся пад пагрозай знікнення віды:

Звяры: буры мядзведзь *Ursus arctos*, еўрапейская рысь *Lynx lynx*, барсук *Meles meles*

, соня-палчок *Myoxus glis*, арэшнікавая соня *Muscardinus avellanarius*, еўрапейскі зубр *Bison bonasus*.

Насякомыя: адзначана 33 віда, занесеных у Чырвоную кнігу РБ. Сярод іх: шчыгрынавы жужаль *Carabus coriaceus*, рашэцісты жужаль *Carabus cancellatus*, жужаль менетрые *Carabus menetriesi*, фіялетаваы жужаль *Carabus violaceus*, зялёны каромысел *Aeschna viridis*, тарфянікавая жаўтушка *Colias palaeno*, мохавы чмель *Bombus muscorum*, бронзавы красацел *Calosoma inquisitor*, красацел-даследчык *Calosoma investigator*, залацістаямачны жужаль *Carabus clathratus*, веснавы гнявік *Geotrupes vernalis*, жук-алень *Lucanus cervus*, валасаты стафілін *Emus hirtus*, вялікі дубовы вусач *Cerambyx cerdo* і іншыя.

Расліны: адзначана 29 відаў раслін, занесеных у Чырвоную кнігу РБ. Сярод іх такія як: ятрышнік шлеманосны *Orchis militaris*, астра стэпавая *Aster amellus*, асака ценявая *Carex umbrosa*, наяда вялікая *Najas major*, вадзяны арэх пływучы *Trapa natans*, гваздзік армерыяпадобны *Dianthus armeria*, пылкагалоўнік даўгалісты *Cephalanthus longifolia*, венерын чаравічак сапраўдны *Cypripedium calceolus*, расіца прамежкавая *Drosera intermedia*.

Пагрозы:

Зарастанне адкрытых тэрыторый лесам і развіццё хмызняковых зараснікаў, якое ўсё больш прагрэсіруе, можа прывесці да знікнення многіх відаў птушак (у тым ліку і рэдкіх), якія выкарыстоўваюць гэты біятоп для гнездавання альбо як паляўнічыя ўгоддзі. Аблясенне дзюна памяншае разнастайнасць ландшафтаў, спрыяе знікненню некаторых відаў птушак, пагаршае стан размнажэння балотнай чарапахі.

Высокая колькасць драпежнікаў і відаў-канкурэнтаў перашкаджае аднаўленню папуляцыі некаторых відаў (паляннік *Burhinus oedipnemus*), якія знаходзяцца ў прыгнечаным становішчы.

Неабмежаванае павелічэнне колькасці дзіка адмоўна ўплывае на ўзнаўленне папуляцыі цецярука *Tetraotetrix*, арабка *Bonasa bonasia* і некаторых рэдкіх відаў птушак, што гняздуюцца на зямлі.

Рэкамендацыі па захаванню:

Неабходна распрацаваць план кіравання тэрыторыяй. Асаблівая ўвага павінна быць нададзена мэтанакіраванаму рэгуляванню ўзроўню грунтовых вод. Правесці

функцыянальнае занаванне тэрыторыі, уключаючы найбольш каштоўныя ўчасткі ў зону абсалютнай заповеднасці. Распрацаваць і ажыццявіць праграмы аднаўлення папуляцый некаторых каштоўных і знікаючых відаў жывёл.

Крыніцы інфармацыі:

Калиниченко С.А. К исследованию видового разнообразия животного мира Полесского государственного радиационно-экологического заповедника // Радиация и экосистемы: материалы международной научной конференции, 16-17 октября 2008 года, г. Гомель, Республика Беларусь / под общей редакцией Е.Ф.Конопки. - Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. - С. 259-260.

Прищепчик О.В. Редкие и охраняемые виды насекомых Полесского государственного радиационно-экологического заповедника. Фаунистические исследования в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике / Сборник научных трудов. Под редакцией Г.В. Анципова - Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. - с. 116-136.

Скарбы прыроды Беларусі. - Мн.: Беларусь, 2005. - 215 с. (Інфармацыю падрыхтавалі: Дамброўскі В.Ч., Дубовік Д.В., Жураўлёў Д.В., Казулін А.В., Нікіфараў М.Я., Парэйка А.А., Скуратовіч А.М.)

Юрко В.В. Современное состояние орнитофауны Полесского государственного радиационно-экологического заповедника. Фаунистические исследования в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике / Сборник научных трудов. Под редакцией Г.В. Анципова - Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. - с. 65-115.

<http://chornobyl.in.ua/pgrez.html>

Складальнікі : Юрко В.В.

** Выкарыстанне змешчанай тут неапублікаванай інфармацыі для навуковых публікацый без пісьмовай згоды яе аўтараў забаронена. У выпадку выкарыстання часткі кантэнту або старонкі цалкам на іншых інтэрнет-рэсурсах, абавязковая спасылка на аўтараў і сайт iba.ptushki.org*